

VEGYESEK.

Borkivitelünk Lengyelországba 1610 és 1611-ben. A XVII. század első éveiben a bécsi udvari kamara s ennek révén a magyar kamarák élénk tevékenységet fejtenek ki a hosszú háborúkban kimerült kincstár jövedelmeinek lehető növelésében. Egymásután jelennek meg a szigorú rendeletek a hátralékos adók behajtására; a harminczadosok sűrűn kapják az utasításokat a harminczad kérelhetetlen beszédére. Régi kiváltságokat szüntetnek be s új terheket rónak ki. Persze mindez az országgyűlés megkérdése nélkül történik. Thurzó György nádor az egyetlen, a ki ez eljárás ellen felszólal. Az udvari kamara azonban visszautasítja felszólalását: „Többször — írják Thurzónak — nem akarjuk már a nádort figyelmeztetni, hogy kamarai dolgokba ne avatkozzék!”¹⁾

S hogy a bécsi kamara a magyar ügyeket annál könnyebben intézhesse, végre-valahára a „Corpus Juris“-t és a magyar törvényeket kéri a magyar kamarától! A magyar kamara sajnálattal azt felelte, hogy egyetlen példánnyal sem szolgálhat, mert teljesen elfogyott. Ha elfogyott, ki kell újra nyomtatni, rendelte az udvari kamara. Ez meg is történt.²⁾

Az udvari kamarának most már kezében volt Werbőczy könyve, de sajnós, a törvényes eljáráshoz nem nagy hajlamot mutatott; az alsó-ausztriai kamarát, a bécsi handgrófot és a magyar-óvári főharminczadost kérdi meg, mi módon lehetne a harminczadokat emelni és új adókat behozni? Az alsó-ausztriai kamara azt ajánlja, hogy ezentúl ne az árú, hanem az érték szerint vessék ki a harminczadot. Az óvári főharminczados szerint az adókat a karok és rendek beleegyezése nélkül nem lehet emelni. A kamara azonban szép jövedelemre tehetne szert, ha beszüntetné az eddigi félharminczadokat; mert ezekkel történik a legtöbb visszaélés.

A beérkezett jelentések nem elégitették ki a kamarát. Pénzre volt szüksége, mert a kincstár üres volt. A pozsonyi magyar kamara például

¹⁾ Közös pénzügyminiszterium levéltára: Hungarica fasc. 14439. 1611. 8. jan.

²⁾ U. ott több aktában a kinyomtatás ügye.

1613-ban őszintén bevallja, hogy 10 forintot sem képes utalványozni; kölesön meg nem ad senki.¹⁾

Az udvari kamara ilyen körülmények között legelőször is azt akarta megtudni, mely árucikkék kiviteléből van a harminczadoknak legtöbb jövedelmük. Ha ezt pontosan tudja, tudni fogja azt is, mely áruk harminczadát kelljen emelnie. Kiadta tehát 1615-ben az utasítást a pozsonyi és szepesi kamrák számára, hogy az egyes áruk harminczad-jövedelmeiről pontos kimutatást készítsenek. A parancsnak mindkét kamara hosszas halogatás után megfelelt.²⁾

Az ország nyugoti részein, vagyis a pozsonyi kamara területén a harminczadok legfőbb jövedelmi forrása a marhakivitel volt. A pozsonyi kamara tehát az 1601—1603-ig terjedő időszak összes marhakivitelét kimutatta. A szepesi kamara csakis a harminczadok jövedelmeit (de nem áruk szerint!) állította össze világos táblázatba, még pedig 1582-től egészen 1611-ig. Azután külön kimutatta érték szerint, mennyi bort szállítottak e kamara területéről 1610—11-ben Lengyelországba.³⁾ Mivel pedig tudjuk, mennyi volt ez időben a bor harminczada, a hordók számát is könnyen kiszámíthatjuk.

A szepesi kamara harminczadai között jó ideig a legjövedelmezőbb Tokaj volt. 1597-ig a jövedelem folyton emelkedik, úgy, hogy ez évben már 32,287 frt 99 $\frac{1}{2}$ kr.-ra rugott!⁴⁾ Ez időtől kezdve azonban hihetetlen arányban hanyatlik. 1601-ben már csak 1129 frt volt a bevétel. Nagyon csalatkozik, a ki azt hiszi, hogy a tokaji harminczad jövedelme a bor-kereskedésből volt! Nem a bor, hanem a marhakereskedés szolgáltatta e nagy jövedelmet. Tokajnál volt ugyanis az egyetlen tiszai hid s az Alföldről fölhajtott marha mind ezen vonult át. 1610-ben a borharminczadból csak 318 frt, egyéb áruk után azonban 4024 frt 32 kr. folyt be. 1611-ben a bor után 513 frt, egyéb áruk után 5657 frt volt a harminczadjövedelem.

A kassai harminczad, bár a lakók igen élénk kereskedést üztek, nem tartozott a jövedelmezőbbek közé. 1610-ig ugyanis polgárai harminczadmentességet élveztek s csak ez évben fosztotta meg őket a nádor e kiváltságuktól. 1599-ben 3723 frt 24 kr., 1603-ban 3966 frt, 1582-ben 792 frt volt a bevétel. 1607—1609-ig harminczadmentesen szállították a bort

¹⁾ 14439. fasc. u. ott. Az udvari kamara felszólította a magyart, hogy a birodalmi gyűlésre küldjön 150 magyar marhát. Nem először történik ez. A császár-választó gyűlésre is rendszeren magyar marhát és tokaji bort vitettek. A magyar kamarának azonban nem volt pénze a 150 marha megvételére, hitelbe pedig — amint jelenti — nem adtak neki.

²⁾ A pozsonyi kamarát 1617-ben újra megsürgették (Hungarica fasc. 14453), mely a kívánt jelentést csak 1622-ben terjesztette föl.

³⁾ Közös pénz. m. levélt. Consignatio proventuum tricesimalium superioris Hungariae ab anno 1582 usque ad finem anni 1611.

⁴⁾ Az előző években rendszeren 20,000 forinton felül volt.

Lengyelországba, még pedig 1607-ben 401 $\frac{1}{2}$ hordóval (ennek harminczada 803 frt), 1608-ban 2657 $\frac{1}{2}$ hordóval (harminczada lett volna 5315 frt), 1609-ben 2603 $\frac{1}{2}$ hordóval (harminczada lett volna 5207 frt), 1610 első negyedében 696 hordóval. Az 1610. évben az összes harminczad-bevétel 5069 frt 67 dénárt tett ki; ebből a borharminczad 4995 frt, 1611-ben a borharminczadból 5972 frt, más áruk harminczadából 28 frt 94 kr. jött be.

A kis-homonnai harminczad jövedelme túltett Kassáén. 1590-ben 4916 frt 46 d., 1595-ben 5062 frt 37, 1599-ben 11,084 frt volt a bevétel. 1610-ben a borharminczada 8965 frt, egyéb áruké 121 frt 54 dénár, 1611-ben a borharminczada 12,414 frt, más áruké 62 frt 84 $\frac{1}{2}$ kr. volt. Azaz, Homonnából két év alatt 10,689 $\frac{1}{2}$ hordó bort vittek ki.

Varanó szintén jól fizető hely volt. 1595-ben 3510 frt 7 $\frac{1}{2}$, 1597-ben 5897 frt 1 $\frac{1}{2}$, 1599-ben 4100 frt 71 $\frac{1}{2}$ d. folyt be. 1610-ben a borharminczadából 4516 frt jött be, egyéb árukból egy fillér se. 1611-ben borból 5401, másból 8 frt 30 d.-t fizettek be.

A sztropkói harminczadon 1610-ben 108 frtot, 1611-ben 584 frtot szedtek be a borkivitel után.

A unghvári harminczadnak 1582-ben 10 frt 38 $\frac{1}{2}$ d. volt a bevétele, 1583-ban már semmi, 1602-ben 1038 frt 14 kr., 1610-ben 216 frt, 1611-ben 472 frtot szedtek be a kivitt bor után.

A munkácsi harminczad majdnem ugyanily viszonyok közt tengődött. 1582-ben 15 frt 97, 1592-ben 847 frt bevételre tett szert. 1610-ben 138 frt, 1611-ben pedig 228 frtot vettek be a borkivitel után.

A szállósi harminczad igen jól fizetett. 1584-ben 4821 frt, 1588-ban 4152 frt 77 $\frac{1}{2}$ d. volt a bevétele. Borkivitele semmi se volt.

A szathmári harminczados is jól pénzelt, 1584-ben 3447 frt 18 $\frac{1}{4}$, 1595-ben 3648 frt 37, 1600-ban 7096 frt 52 $\frac{1}{2}$ d.-t vett be. Borkivitel czimén 1610-ben 14 frtot, 1611-ben semmit se kapott.

A károlyi harminczad is a jövedelmezőbbek közé tartozott; 1584-ben 1567 frt 62, 1597-ben 3727 frt 53 $\frac{1}{2}$, 1598-ban 4166 frt 66 $\frac{1}{2}$ krt jövedelmezett, de borkivitele éppen semmi se volt.

A kurimai harminczad, melyet 1607-ben nyitottak meg, borkivitel czimén 1610-ben 77 frtot, 1611-ben 313 frtot vett be, más áru után 3 frt 45 krt.

Az eperjesi harminczad bevétele 1000—3000 frt közt ingadozik; 1603-ban 3739 frt 60 $\frac{1}{2}$, 1604-ben meg már csak 973 frt 67 $\frac{1}{2}$ kr. folyt be. 1610-ben a borharminczadából 3099 frt, más árukéből 411 frt 15 kr., 1611-ben borból 4821 frt, más árukéből 357 frt 95 kr. folyt be.

A lőcsei ugyanekkor bor után 190 frtot, más áruk után 737 frt 34 $\frac{1}{2}$ krt, 1611-ben borból 284, más áruból 740 frt 72 krt vett be.

A bártfai harminczad bevétele 1582-ben 702 frt 40, 1590-ben 3042 frt 71, 1596-ban 3983 frt 28, 1599-ben 4021 frt 02 kr. volt. 1610-ben borkivitel czimén 701 frt, más áruk után 1329 frt 79 kr., 1611-ben borból 1978 frt, más áruk után 836 frt 89 kr. folyt be.

A k i s s z e b e n i harminczad, melyet 1597-ben nyitottak meg, 1610-ben 432 frtot, 1611-ben 400 frtot jövedelmezett csupán a b o r k i v i t e l után.

A h i r e s k é s m á r k i harminczad 1593-ban 12 frtot, 1594-ben 7 frtot hozott. 1610-ben a b o r k i v i t e l i jövedelem 300 frt 50, 1611-ben 601 frtra rugott, egyéb áruk után mindakét évben 29—29 frtot vettek be.

Ó f a l u bevétele 300—500 forint közt ingadozott. B o r b ó l 1610-ben 32 frtot, 1611-ben 25 frtot vettek be.

A k á l l ó i harminczad 1596-ban 10,573 frt 33, 1597-ben 9607 frt 87 krt hozott. Ezután oly rohamosan apadt, hogy 1604-ben már csak 417 frt 85 kr. volt a jövedelem. B o r k i v i t e l e nem volt.

A s z i k s z ó i harminczad főleg m a r h á b ó l pénzelt. 1595-ben 4774 frt 68 volt a bevétel. Ettől kezdve rohamosan fogy. 1600-ban már csak 60 frt 99 krt szedtek be. 1610-ben b o r k i v i t e l czimén 280 frt, 1611-ben 214 frtot szedtek be.

A k i s v á r d a i harminczad 1598-ban még 2669 frt 91 krt, 1609-ben már csak 10 frt 48 krt hozott.

Ilyenformán járt O n ó d is. 1585-ben még 1562 frt 35 kr. folyt be, aztán folyton apadt. B o r k i v i t e l czimén 1610-ben 116 frt, 1611-ben semmi se folyt be.

A r i m a s z o m b a t i harminczadot az ottani sűrű m a r h a h a j t á s miatt alapították 1594-ben. Mindjárt az első évben 5290 frtot jövedelmezett, 1595-ben meg 6300 frt 5 dénárt. B o r k i v i t e l e nem volt.

A s z é c s é n y i és h o l l ó k ó i egyesített harminczadhivatalt ugyanoly czélből 1595-ben nyitották meg. Megnyitása évében 6783 frt 53½ kr. jövedelmet hajtott. Aztán ugy nekiindult az apadásnak, hogy 1604-ben már csak 7 frt 20 dénárral számolt el a harminczados. B o r k i v i t e l e nem volt.

A n a g y v á r a d i borharminczad legmagasabb bevétele 2659 frt 78½ d. volt (1599-ben), attól kezdve folyton apadt.

A d e b r e c z e n i, s z é k e l y h i d i, t a s n á d i, n a g y b á n y a i és b e l é n y e s i harminczadok 1605-től kezdve Erdélyhez csatoltattak. A d e b r e c z e n i 1599-ben 5192 frt 34½, 1602-ben 5189 frt 43, 1604-ben 1179 frt 8½ krt jövedelmezett. A s z é k e l y h i d i 1599-ben 2183 frt, 1600-ban 3599 frt 32 krt, a t a s n á d i 1599-ben 2218 frt 46½ dénárt hozott.

Összegezvén az eredményt, kitűnik, hogy a szépesi kamara területéről 1610-ben kivitt b o r után kerek számmal 25,368 frtot vettek be a harminczadok, 1611-ben pedig 34,413 frtot.¹⁾ Mivel a nagyobb hordó bor

¹⁾ V: ö. a Szemle I. 109. lapján közölt számokkal. E szintén h i v a t a l o s számadás 1610-ben mindössze 22,797 frt, 1611-ben pedig 24,406 frtra teszi a b o r k i v i t e l t. Ma már nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a két számadás közti különbségek okát megtudhassuk. A most közölt kimutatás azonban nagyobb hitelre tarthat igényt, minthogy itt a számadatok, az egyes harminczadok szerint vannak részletezve, hasonlóan a Szemle V. 113. s köv. lapjain közölt számadásokhoz.

harminczada 2 frt, a csöböré 25 dénár volt, világos, hogy 1610-ben 12,684, 1611-ben pedig 17,206^{1/2} hordó bort vittek Lengyelországba.

A borkivitel Lengyelország felé némi fenakadást szenvedett 1612-ben; mert a lengyel rendek az országgyűlésen meghatározták, milyen nagyságu hordókban szabad a magyar borkereskedőknek a bort lengyelországi raktáraikba szállítani. Mivel pedig a hordók kisebbek¹⁾ voltak a törvény által előírottnál, a magyar borkereskedőket érzékenyen megbüntették. Ezek aztán magyar nyelven a kamarához fordulnak orvoslásért. A kamara a királyhoz, a király meg a lengyel királynak irt. A lengyel király eredeti válasza is megvan. Ő azt ajánlja, hirdessék ki a lengyel országgyűlés 1611. határozatát a szepesi kamara területén, hogy a magyar borkereskedők ahhoz alkalmazkodjanak. A törvényt azonban nincs joga megváltoztatni.

Dr. Takáts S.

A magyar-óvári harminczad bevételei és kiadásai 1631-ben. A bécsi közös pénzügyi levéltárban a Hoffinanz 1635. évi 13,723. csomójában Hiersch Pál ab Hirschfeldt cs. tanácsos és magyar-óvári²⁾ főharminczados kimutataása szerint, a következő bevételek voltak:

Ökör harminczadából	17,029	frt 50
Úszó	1,094	„ —
Tehén	5,067	„ 60
Borjú	2	„ 20 ²⁾
Ló	183	„ —
Disznó	579	„ —
Birka	177	„ 32
Bárány	22	„ 08
Bőr (cutium) harminczadából	10	„ 42
Bőr (pellium)	6	„ 46 ^{1/2}
Vizahal harminczadából	14	„ 50
Sőreg	17	„ 70
Hal	1	„ 05
Méz	5	„ 80
Viasz	1	„ 63
Háj	4	„ 20
Fagygyú	1	„ 40
Vasnemű	2	„ 32 ^{1/2}
Posztó-szövet	36	„ 15 ^{1/2}
Aprólékos dolgok harminczadából	169	„ 74 ^{1/2}
Bécsből hozott áruk	351	„ 54 ^{1/3}
A fiók-harminczadokból	19,066	„ 92 ^{2/3}
Elkobzott árukból	198	„ 30 ^{2/3}
Rendkívüliek	2,137	„ 75
„	800	„ —
Előre kiutalványoztak a bevételből	7,600	„ —

Összes bevétel: 54,585 frt 17 volt.

¹⁾ 1615-ben a kassavidéki bor „cupa“-ja, azaz hordaja 13—14 frtot, a tokaji boré ellenben 40 frtot ért.

²⁾ Azért olyan kevés, mert akkor a borjukivitel Bécsbe tilalom alatt volt.